

Tre kriminalvårdare som arbetade med transporter ansökte om föräldraledighet på deltid med både fast start- och sluttid. Kriminalvården meddelade att sådan ledighet kunde beviljas endast om arbetstagarna godkände att omplaceras till arbete vid häkte eller anstalt. Två av arbetstagarna godtog omplacering och arbetade under ledigheten vid häkte. Den tredje motsatte sig omplacering och någon föräldraledighet kom inte till stånd. Fråga bl.a. om den begärda förläggningen av föräldraledigheten innebar en påtaglig störning, om Kriminalvården missgynnat två av arbetstagarna genom att omplacera dem och om Kriminalvården nekat den tredje föräldraledighet.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2022-01-19
StockholmDom nr 4/22
Mål nr A 46/20,
A 40/21 och
A 41/21**KÄRANDE**

Fackförbundet ST, Box 5308, 102 47 Stockholm
Ombud: förbundsjuristen Jenny Ekenstierna, Fackförbundet ST,
Fosievägen 13, 214 31 Malmö

SVARANDE

Staten genom Arbetsgivarverket, Mäster Samuelsgatan 60,
111 21 Stockholm
Ombud: arbetsrättsjuristerna Lars Åström och Katarina Hellner, samma
adress

SAKEN

brott mot föräldraledighetslagen

Bakgrund

Mellan parterna gäller kollektivavtal.

Kriminalvården är en statlig myndighet med uppdrag att bl.a. verkställa de påföljder som domstolar dömer ut, driva häkten och utföra transporter. Nationella transportenheten (NTE) är en enhet inom Kriminalvården som ombesörjer transporter av bl.a. intagna vid Kriminalvården, t.ex. häktade personer.

N.H., D.S. och W.R. (arbetstagarna) är medlemmar i Fackförbundet ST (ST). De är anställda hos Kriminalvården med placering vid NTE:s lokalkontor för Stockholm.

I juni 2019 antog NTE en ny rutin för hantering av partiell föräldraledighet. Av denna framgår att NTE anser att föräldraledighet där arbetstagaren är ledig med både fast start- och sluttid inte är förenlig med verksamhetens krav.

Efter att den nya rutinen införts ansökte var och en av arbetstagarna om partiell föräldraledighet med fast start- och sluttid. Kriminalvården beviljade D.S. och W.R. den sökta föräldraledigheten, men placerade dem inom andra verksamheter hos Kriminalvården. N.H. kom inte att vara föräldraledig i enlighet med ansökan.

Enligt 14 § föräldraledighetslagen gäller att arbetsgivaren ska förlägga föräldraledighet i form av förkortad arbetstid i enlighet med arbetstagarens önskemål, om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Vidare får arbetsgivare, enligt 16 § föräldraledighetslagen, inte missgynna en arbetstagare av skäl som har samband med föräldraledighet enligt den lagen, när arbetsgivaren bl.a. leder och fördelar arbetet. Det förbudet gäller dock inte om olika behandling är en nödvändig följd av ledigheten.

Parterna är oense om den förläggning av föräldraledighet som arbetstagarna begärde skulle ha inneburit en påtaglig störning av NTE:s verksamhet i den mening som avses i 14 § föräldraledighetslagen. Parterna är också oense om betydelsen av att N.H. avböjde ett erbjudande om sådan omplacering och inte fick någon föräldraledighet. De är slutligen oense om staten agerat i strid med 16 § föräldraledighetslagen genom att omplacera D.S. och W.R. till arbete på häkten under deras föräldraledighet.

Yrkanden m.m.

ST har yrkat att Arbetsdomstolen ska förplikta staten att betala allmänt skadestånd med 75 000 kr till var och en av N.H., D.S. och W.R., jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från dagen för delgivning av stämning till dess betalning sker. Staten delgavs stämning den 30 april 2020 avseende N.H. och den 29 mars 2021 avseende D.S. och W.R.

Staten har bestritt yrkandena, men vitsordat sättet att beräkna räntan. För det fall Arbetsdomstolen skulle anse att Kriminalvården brutit mot föräldraledighetslagen har staten begärt att de allmänna skadestånden ska jämkas i första hand till noll.

ST har bestritt jämkning.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Parterna har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Fackförbundet ST

Sammanfattning av grunderna

Staten har avslagit N.H:s ansökan om partiell föräldraledighet för tiden september–december 2019.

D.S. och W.R. var under 2020 partiellt föräldralediga enligt föräldraledighetslagen. Med anledning av föräldraledighetens förläggning

omplacerades de till andra arbetsuppgifter vid olika häkten. Omplaceringarna innebar ett missgynnande av dem. Omplaceringarna var inte en nödvändig följd av ledigheten.

Det hade inte lett till någon påtaglig störning av NTE:s verksamhet att låta arbetstagarna vara partiellt föräldralediga där. Genom att avslå N.H:s begäran om föräldraledighet respektive omplacera D.S. och W.R. har staten brutit mot föräldraledighetslagen. Staten är därmed skyldig att betala allmänt skadestånd till arbetstagarna.

Verksamheten vid NTE:s lokalkontor för Stockholm

NTE:s lokalkontor för Stockholm har ungefär 180 tillsvidareanställda, varav 160 kriminalvårdare, och genomför omkring 20 000 transporter per år. De flesta transporter sker på vardagar.

Det är normalt tre anställda som i en grupp sköter en transport: en transportledare, en bilförare och en transportör. Arbetsuppgifterna inom transportgrupperna, gruppens sammansättning och vilka transporter som utförs av respektive grupp varierar från dag till dag och beslutas av arbetsgivaren. Detta sker praktiskt genom anställda s.k. planerare.

Kriminalvården fattade under sommaren 2019 ett policybeslut om att inte bevilja partiell föräldraledighet med både fast start- och sluttid för anställda vid NTE. Kriminalvårdare vid NTE har tidigare kunnat beviljas partiell föräldraledighet med fast start- och sluttid. Bland annat var D.S. och W.R., i anslutning till den nu aktuella perioden, partiellt föräldralediga med fast start- och sluttid från sin placering vid NTE.

Ledighetsansökningarna

N.H.

N.H. anställdes hos Kriminalvården 2001 och arbetar sedan elva år vid NTE:s lokalkontor för Stockholm. Dessförinnan arbetade han vid häkte.

N.H. ansökte den 5 juni 2019 om föräldraledighet via Kriminalvårdens datasystem för personaladministration. Ansökan avsåg partiell föräldraledighet för måndagar och onsdagar kl. 7.30–8.30 samt kl. 16.00–16.52 under tiden september–december 2019. Syftet med föräldraledigheten var att vara en närvarande förälder och ta en aktiv del i familjelivet.

N.H:s ansökan föranledde kontakter mellan honom och arbetsledningen, främst per e-post. Arbetsgivaren föreslog att han skulle ansöka om ledigt hela eller halva dagar, i stället för den förläggning han hade begärt.

Eftersom N.H:s syfte med föräldraledigheten var att kunna lämna och hämta sin sjuåriga dotter på fritids var detta inte aktuellt för honom. Arbetsgivaren föreslog då att han under föräldraledigheten skulle arbeta på Kronobergshäktet. N.H. meddelade att han inte ville bli placerad vid häkte.

I ett samtal mellan N.H. och hans chef, sa den senare att ledigheten inte kunde beviljas och föreslog i stället att N.H. skulle ansöka om föräldraledighet hela- eller halva dagar, alternativt omplaceras från NTE till häkte/anstalt under föräldraledighetsperioden.

N.H. har inte meddelat sin arbetsgivare att han tagit tillbaka sin ansökan. Vid samtliga förhandlingar mellan Kriminalvården och ST med anledning av ansökan under tiden 30 juli–28 oktober 2019 begärde ST att Kriminalvården skulle bevilja N.H. föräldraledighet vid NTE. N.H:s ansökan har i Kriminalvårdens interna personaladministrationssystem markerats som ”Avslaget”. Han har inte markerat ansökan som återtagen, utan Kriminalvården har markerat den som avslagen sedan Kriminalvården meddelat honom att han inte kunde få den begärda föräldraledigheten vid NTE. Kriminalvården har således beslutat på annat sätt än enligt N.H:s önskemål.

N.H. var därefter inte föräldraledig. Kriminalvården har inte beordrat honom att arbeta på annan befattning. Kriminalvården har inte – på annat sätt än som nu angivits – samrått med N.H. om andra alternativ.

Det saknar betydelse i målet om arbete på häkte ingått i N.H:s arbetskyldighet.

Eftersom N.H. hade kunnat vara ledig i enlighet med ansökan och fortsätta sitt arbete på NTE, saknar det betydelse att han avböjt att arbeta på Kronobergshäktet.

Att N.H. inte fick vara föräldraledig på det sätt han begärt, har inneburit stora bekymmer för hans familj.

För det fall Arbetsdomstolen anser att den begärda föräldraledigheten inneburit en påtaglig störning borde N.H. i stället ha omplaceras till Kronobergshäktet och fått sin ledighet.

D.S.

D.S. anställdes hos Kriminalvården 1993 och har de senaste tolv åren arbetat vid NTE:s lokalkontor för Stockholm. Dessförinnan arbetade han vid häkte.

D.S:s schemalagda arbetstid på vardagar var kl. 7.20–16.52. Under hösten 2019 ansökte han om partiell föräldraledighet för att kunna vara ledig kl. 7.20–9.00 och kl. 15.00–16.52 alla torsdagar och fredagar samt onsdagar jämna veckor under 2020. Ledigheten begärdes utifrån hans schemalagda arbetstid.

D.S. ansökte om partiell föräldraledighet för att kunna hjälpa sin då sjuåriga dotter att komma till skola och skolskjuts. Dottern har en funktionsnedsättning och stort behov av stöd från sina föräldrar i vardagens rutiner. Hon omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och omvårdnadsbehovet kommer, såvitt man kan bedöma, att bestå under hela hennes skolgång. Syftet med ledigheten var att vara en närvarande förälder och ta en aktiv del i familjelivet.

Kriminalvården meddelade D.S. att en förutsättning för att han skulle få den begärda föräldraledigheten var att han under ledigheten blev omplacerad till häkte eller anstalt. Efter att inledningsvis ha förklarat att han inte ville bli omplacerad utan vara föräldraledig från NTE tvingades han slutligen, för att få föräldraledigheten till stånd, att acceptera omplacering till häktet i Huddinge, under tiden 27 januari–31 december 2020.

Då barnets behov av omsorg är varaktigt under hela hennes skolgång kan omplaceringen dock inte anses ha varit tillfällig. Detta borde särskilt ha beaktats vid prövningen av D.S:s individuella behov av att få den begärda föräldraledigheten beviljad.

D.S. har, som arbetsgivarparterna angett, under omplaceringen behållit transportförartillägget.

W.R.

W.R. anställdes hos Kriminalvården 2013 och har de senaste fem åren arbetat vid NTE. Han arbetade tidigare vid häkte och anstalt.

Under 2019 var W.R:s schemalagda arbetstid vardagar kl. 7.30–16.38. Hösten 2019 ansökte han om partiell föräldraledighet för att kunna vara ledig kl. 7.30–8.30 och kl. 15.30–16.38 på måndagar samt kl. 7.30–8.00 och kl. 16.00–16.38 på tisdagar–fredagar under 2020. Ledigheten begärdes utifrån hans schemalagda arbetstid.

W.R. ansökte om partiell föräldraledighet för att kunna lämna och hämta sin sjuåriga dotter på fritids. Syftet med ledigheten var att vara en närvarande förälder och ta en aktiv del i familjelivet.

Kriminalvården meddelade även W.R. att en förutsättning för att han skulle få den begärda föräldraledigheten var att han under föräldraledigheten blev omplacerad till häkte eller anstalt. Även W.R. förklarade att han inte ville bli omplacerad utan vara föräldraledig från NTE men fick slutligen acceptera omplacering till häkte, i hans fall till Kronobergshäktet under tiden 15 januari–31 december 2020.

W.R. har, som arbetsgivarparterna angett, under omplaceringen behållit transportförartillägget.

Missgynnandet av D.S. och W.R.

Omplaceringarna av D.S. och W.R. har inneburit negativa effekter för dem.

På häktet arbetade de varannan helg jämfört med var fjärde helg på NTE, vilket innebar att de kunde tillbringa mindre tid med sina barn.

När D.S. och W.R. arbetade helg förlades deras veckovila till några av veckans vardagar (måndag–fredag). De kunde inte heller vara med sina respektive barn, då de var i skolan. W.R. fick även längre restid till arbetet och behövde därför förlänga barnets vistelsetider på fritids.

En direkt följd av omplaceringarna blev alltså att D.S. och W.R. kunde tillbringa mindre tid tillsammans med det barn som föräldraledigheten avsåg, vilket står i direkt strid med syftet med föräldraledigheten.

Arbetet på ett häkte innebär mindre varierande, självständiga och ansvarsfulla arbetsuppgifter samt färre kollegor jämfört med arbetet på NTE. På NTE är ingen dag den andra lik. Arbetstagarna i transportgruppen löser självständigt de problem och uppgifter som kan dyka upp och representerar Kriminalvården gentemot andra myndigheter och allmänheten.

D.S. och W.R. har aktivt sökt sig till NTE på grund av arbetets särskilda natur. Det har medfört en obehagskänsla för dem att genom omplaceringen bli särbehandlade på grund av sitt föräldraskap.

Omplaceringarna innebar sammanfattningsvis att D.S. och W.R. rycktes ur sin kollegiala gemenskap, fick färre kollegor och mindre varierande arbetsuppgifter samt mindre ledig tid tillsammans med sina barn.

Påtaglig störning

En förläggning av föräldraledigheten enligt arbetstagarnas önskemål på NTE skulle inte ha inneburit en påtaglig störning i verksamheten, som staten påstått.

De aktuella dagarna hade arbetstagarna inte kunnat delta i morgonmötet. Mötet innehåller dock ingen sådan information som arbetstagarna inte på annat sätt kunnat tillgodogöra sig, t.ex. genom att hålla sig uppdaterade om

dagens planering eller ta del av information i s.k. säkerhetsmeddelanden eller annan information på myndighetens intranät. Det är inte ovanligt att en medarbetare inte kan närvara vid morgonmötena, t.ex. när det sammanfaller med ett transportuppdrag. Den information som arbetsgivaren lämnar vid morgonmötena är sådan som den anställde förväntas ta del av på annat sätt.

Det förekommer i och för sig vissa transporter som arbetstagarna inte hade kunnat utföra om de varit lediga enligt sina ansökningar. Det är riktigt att domstolsförhandlingar kan pågå längre än planerat och att arbetsgivaren då hade varit tvungen att skicka en avlösare till domstolen i stället för att arbetstiden skulle ha förskjutits.

Konsekvensen av förläggningen av arbetstagarnas föräldraledighet skulle dock inte ha blivit att de endast skulle ha kunnat genomföra planerade transporter till halvdagsförhandlingar som börjar först efter kl. 10.00 eller kortare transportuppdrag för Polismyndigheten. Med det stora antal transporter som NTE utför varje dag har det funnits gott om körningar som arbetstagarna hade kunnat utföra. Särskilt transporter till förhandlingar vid Stockholms, Södertörns eller Attunda tingsrätt behöver inte inledas lika tidigt som vissa andra transporter, eftersom dessa tingsrätter har kulvertar direkt från häktet till domstolen vilket innebär att transporten i de fallen är en kortare promenad. Sammantaget fanns det tillräckligt många uppdrag som arbetstagarna hade kunnat utföra för att ledigheten inte kan anses medföra en påtaglig störning av verksamheten.

ST ifrågasätter uppgiften om att tiden i närmare 95 procent av uppdragen påbörjas eller avslutas tidigare eller senare än planerat. Det är dock riktigt att en stor del av transportererna – för det fall man räknar in även mindre avvikelser på enbart några minuter – avviker från den planerade tiden. En stor del av domstolsförhandlingarna slutar antingen tidigare eller senare än planerat. Det är dock lika vanligt att en förhandling slutar tidigare som senare än planerat.

Om arbetsgivaren, i vissa fall, skulle behöva anlita vikarier för arbetstagarna när ett transportuppdrag tar längre tid än deras arbetstidsmätt, kan detta inte anses innebära en påtaglig störning i verksamheten. Det är normalt på arbetsmarknaden att arbetsgivare ersätter föräldralediga medarbetare med vikarier och Kriminalvården/NTE har som en del i sin löpande verksamhet timanställda medarbetare som anlitas vid tillfälliga arbetstoppar eller medarbetares frånvaro.

Det bestrids att föräldralediga arbetstagare med fast start- och sluttid på NTE år 2019 hade dubbelt så mycket tidspillan jämfört med sina kollegor.

Uppgifterna i de tabeller staten gett in visar inte en ökad tidspillan för partiellt föräldralediga medarbetare vid NTE under 2019. Tabellerna visar enligt sin rubrik ackumulerad tid i timmar under kvartal 1 och kvartal 4 år 2019, dvs. inte som staten påstått den andel av arbetstiden som arbetstagarna inte kunnat användas till transportuppdrag. Tabellen avser, som ST förstått det,

den tid som medarbetarna är instämplade på arbetet. Vad respektive medarbetarna faktiskt gör på sin instämplade arbetstid – om de utför transportuppdrag eller andra arbetsuppgifter på arbetsplatsen – kan inte utläsas. Vidare visar tabellerna ett urval, dvs. inte samtliga, av de partiellt föräldralediga kriminalvårdarna.

Utöver transporterna har kriminalvårdarna vid NTE andra arbetsuppgifter som de förväntas utföra under eventuell utfyllnadstid.

Staten

Sammanfattning av grunderna

För det fall Kriminalvården skulle ha beviljat arbetstagarna partiell ledighet enligt deras ledighetsansökningar och med oförändrade arbetsuppgifter hade det inneburit en påtaglig störning av NTE:s verksamhet.

Oavsett hur det förhåller sig därmed har Kriminalvården inte nekat N.H. begärd föräldraledighet. För att tillgodose N.H:s önskemål om ledighet har Kriminalvården erbjudit honom en tillfällig placering (omplacering) till Kronobergshäktet, vilket N.H. tackade nej till. Han har härigenom återkallat sin ledighetsansökan. Eftersom N.H. avböjt omplacering har Kriminalvården inte varit skyldig att omplacera honom.

Omplaceringarna av D.S. och W.R. till olika häkten, låg inom ramen för deras arbetskyldighet, och var en nödvändig följd av den partiella ledighetens förläggning. Omplaceringen har heller inte inneburit ett missgynnande av dem. Föräldraledighetslagen innebär inte ett så långtgående skydd att arbetstagaren inte är skyldig att utföra de arbetsuppgifter som är möjliga utifrån arbetstidens förläggning, så länge arbetsuppgifterna ligger inom ramen för arbetstagarens arbetskyldighet.

Kriminalvården har således inte brutit mot föräldraledighetslagen.

Verksamheten vid NTE:s lokalkontor för Stockholm

NTE utför tre typer av transportverksamheter, inrikes transportuppdrag, lokala transportuppdrag samt transportuppdrag åt Polismyndigheten och andra aktörer.

Inrikes transportuppdrag kan, i förhållande till Stockholm, delas in i längre transportuppdrag (t.ex. till Jönköping) och kortare transportuppdrag (t.ex. inom Mälardalen). Det är vanligt att de kortare transportuppdragen kompletteras med ytterligare transportuppdrag som uppkommer under dagen. Cirka 30 procent av arbetstagarna utför vanligtvis dessa kortare uppdrag.

De lokala transportuppdragen innebär vanligtvis transport och närvaro vid domstolsförhandlingar. En vanlig arbetsdag utför cirka 60 procent av arbetstagarna dessa uppdrag. De lokala transportuppdragen kan i sin tur delas upp i planerade heldagsuppdrag och uppdrag som planeras fortgå under en halvdag eller kortare tid.

Transportuppdrag åt Polismyndigheten och andra aktörer var under hösten 2019 de transporter som krävde minst bemanning. Cirka tio procent av de anställda utförde sådana uppdrag. Dessa uppdrag kan i sin tur delas upp i längre planerade uppdrag (heldagar eller längre) och kortare uppdrag som kan avse någon eller ett par timmar, t.ex. transport mellan olika vårdinrättningar.

Det mest karaktäristiska för verksamheten vid NTE är att den är oförutsebar. Det kommer dagligen in nya uppdrag under pågående arbetspass som inte har kunnat planeras dagen innan. Detta gäller oavsett om kriminalvårdaren är på ett längre eller kortare uppdrag. Kriminalvårdarna får således ofta ytterligare uppdrag under dagen som förändrar ursprungsplaneringen. Vem eller vilka som får det tillkommande uppdraget beror på vad det är för typ av uppdrag och vilken besättning som är bäst lämpad att ta uppdraget. Vid planering av uppdragen är det nämligen inte enbart tidsåtgång och angivna klockslag som beaktas av planerarna vid NTE. Även faktorer som har att göra med aktuell klient som ska transporteras tas med i bedömningen. Till exempel måste sådant som klientens farlighet, eventuellt missbruk, sjukdomar, skador, kön och språk beaktas vid bemanningen. Ibland behöver särskild vana vid psykiatriska sjukdomstillstånd finnas representerad i besättningen. Arbetslagen sätts också ihop så att det blir en bra kombination av erfarna och mindre erfarna kriminalvårdare. Vidare bör transporterna ske så effektivt som möjligt. En ledig kriminalvårdare som befinner sig i närheten av ett nytt uppdrag tas därför i första hand i anspråk när han eller hon avslutat sitt tidigare uppdrag. Tanken är att resurserna ska utnyttjas så personal- och kostnadseffektivt som möjligt.

Särskilt arbetstidsavtal

Transportuppdragens karaktär medför att en anställning hos Kriminalvården vid NTE ställer stora krav på flexibilitet hos arbetstagarna. Det har därför slutits ett särskilt arbetstidsavtal avseende transportverksamheten.

Arbetstagarna har en ramarbetstid mellan kl. 6.00 och 22.00, men tilldelas s.k. schablonarbetstider för varje arbetsdag. Schablonarbetstiden kan t.ex. vara kl. 12.00–21.00. Den vanligaste schablonarbetstiden är kl. 7.30–16.38. Schablonarbetstiden är endast en utgångspunkt för när tjänstgöringen ska ske. Den faktiska tjänstgöringstiden skiljer sig i stor utsträckning från denna schablonarbetstid. Ibland informeras arbetstagaren om ändringen redan föregående arbetsdag, men ofta sker det under arbetsdagen.

Enligt arbetstidsavtalet kan arbetstiden förskjutas sammanlagt tre timmar från angiven schablonarbetstid. Det kan t.ex. innebära att arbetstagaren ska börja en timme tidigare och/eller sluta två timmar senare än schablonarbetstiden. Den justerade tiden utgör inte övertid utan förs upp i en arbetstidsbank. Inom en tolv veckors avställningsperiod ska den sammanlagda arbetstiden enligt avtalet inte överskridas.

För den olägenhet som denna flexibla arbetstidsförläggning innebär kompenseras de anställda med ett särskilt transportförartillägg.

Ledighetsansökningarna

N.H.

Kriminalvården har inte nekat N.H. föräldraledighet enligt ansökan utan i stället erbjudit honom en alternativ placering vid häkte med bibehållna löneförmåner. Placeringen faller inom ramen för hans arbetsskyldighet. Vid samråd med N.H. har han i mejl uppgett att han inte ville bli placerad vid häkte. Arbetsgivaren uppfattade honom så att han därmed inte längre begärde föräldraledighet i enlighet med sin ansökan. Kriminalvården har således inte avslagit hans ansökan om föräldraledighet.

Det är den anställda som ansöker om ledighet i det interna personaladministrationssystemet. I systemet antecknas återkallade ansökningar som avslagna. Att N.H:s ansökan i systemet antecknats som avslagen är resultatet av en teknisk brist i systemet.

Det är riktigt att N.H. därefter inte var föräldraledig. Det fanns inga uppdrag på NTE som inte innehöll transporter till vilka N.H. hade kunnat omplaceras.

D.S. och W.R.

Inför den partiella ledighetens förläggning samrådde D.S. och W.R. var för sig med Kriminalvården. De hade var och en flera samtal med arbetsgivaren där förläggningen av föräldraledigheten diskuterades. Eftersom arbetstagarna stod fast vid att de ville ha fast start- och sluttid under samma arbetsdag vid vissa av arbetsveckans dagar, blev Kriminalvården tvungen att omplacera dem till en annan befattning som lättare gick att kombinera med deras önskemål om ledighetens förläggning.

Kriminalvården beviljade förläggningen av den partiella föräldraledigheten helt enligt arbetstagarnas ansökan. D.S. placerades på häktet i Huddinge och W.R. på Kronobergshäktet. Den tidsbegränsade omplaceringen låg inom ramen för deras arbetsskyldighet.

Besluten om omplaceringarna har fattats efter en individuell bedömning i enlighet med den rutin för hantering av partiell föräldraledighet som upprättats av NTE den 27 juni 2019. Arbetstagarna behåller under omplaceringen det särskilda transportförartillägg som kriminalvårdare vid NTE har.

Kriminalvården har inte haft anledning att ta ställning till någon annan ledighetsperiod än den D.S. ansökte om varvid de skäl han anförde beaktades vid prövningen. Omplaceringen var begränsad i tid. Frågan om omplaceringen var tillfällig eller inte saknar betydelse.

Missgynnande

Att under en begränsad tid få färre kollegor och mindre variation är inte ett missgynnande i lagens mening. Det ifrågasätts dock inte att omplaceringarna av D.S. och W.R. i och för sig inneburit negativa effekter för dem i form av arbete varannan helg i stället för var fjärde helg och längre restid för W.R. Att D.S. och W.R. inte kunde tillbringa tiden med sina barn när de var i skolan beror på skolplikten och inte på omplaceringen.

Nödvändig följd av ledigheten

Omplaceringarna under den partiella föräldraledigheten var nödvändiga för att Kriminalvården skulle kunna tillmötesgå D.S:s och W.R:s behov av partiell föräldraledighet med både fast start- och sluttid under samma arbetsdag. Ledighet med fast start- och sluttid inom NTE:s verksamhet skulle ha inneburit en påtaglig störning av verksamheten där. Arbetstagarna skulle, under dagar med partiell föräldraledighet, inte ha kunnat tas i anspråk för en stor mängd av transporterna vid NTE.

Kriminalvården har tidigare beviljat ledighet med fast start- och sluttid samma arbetsdag vid NTE. Kriminalvården har dock kunnat konstatera att denna arbetstidsförläggning inte fungerar, utan innebär att berörda arbetstagar sitter sysslolösa under delar av dagen medan andra riskerar en högre arbetsbelastning. Kriminalvården omplacerar därför numera medarbetare som ansöker om partiell ledighet med fast förläggning till arbetsdagens början och slut.

Påtaglig störning

Negativa konsekvenser

En arbetstidsförkortning både i början och i slutet av arbetsdagen är problematisk för NTE:s verksamhet, eftersom verksamheten ställer stora krav på flexibilitet. Inflödet av arbetsuppgifter varierar i mycket stor omfattning och transportuppdragen är mycket ojämnt fördelade. NTE kan varken styra över eller förutse inflödet av transportuppdrag, varför möjligheten till framförhållning är mycket begränsad. En partiell föräldraledighet innebär att arbetsgivarens handlingsutrymme begränsas.

NTE har morgonmöte varje dag vid vilket dagens uppdrag meddelas. Inte sällan måste tänkta uppdrag planeras om till följd av t.ex. inställda uppdrag, nyinkomna högre prioriterade uppdrag, förhöjd bemanning och personalfrånvaro på grund av sjukdom eller vård av barn (vab). Mötena är en del av NTE:s kommunikationsstrategi. Vid mötena ges även information som är viktig ur säkerhetssynpunkt och det räcker inte att ta del av denna information i säkerhetsmeddelanden eller på myndighetens intranät.

Kriminalvården har, som redan nämnts, tidigare i viss utsträckning beviljat föräldraledighet på NTE med arbetstidsförkortning både i början och i slutet av arbetsdagen. NTE:s erfarenhet av sådan ledighet var dock att den orsakade påtaglig störning i verksamheten, främst genom att arbetstagare som är lediga på detta sätt får mycket större tidspillan än sina kollegor. Dessa erfarenheter var det huvudsakliga skälet till att NTE i juni 2019 antog nya riktlinjer för hantering av partiell föräldraledighet.

Verksamheten vid NTE är av mycket komplex natur och ställer stora krav på planering av arbetsgivaren och flexibilitet av arbetstagaren. Kriminalvården har hanterat detta genom systemet med schablonarbetstider utifrån arbetstidsavtalet. Konstruktionen med schablonarbetstider innebär en utgångspunkt för när tjänstgöring ska ske. För en arbetstagare som har en fast start- och sluttid, på grund av partiell ledighet, fungerar dock inte detta system i praktiken eftersom det saknas utrymme för avvikelser av arbetstiden.

Ca 95 procent av uppdragen avviker från den planerade start- och sluttiden på något sätt.

Starttiderna är lagda för att transporterna ska anlända till rättegångar i rätt tid och i övrigt för att klara verksamheten. Det är oftast domstolsförhandlingar som har en kravställd inställelsetid och de klaras normalt enligt schemalagd starttid. Att förskjutningar av starttiden ändå sker handlar om att det behövs för att täcka vakanta pass med tidigare starttid, tidiga utkörningar till flygplats eller rättegång på annan ort. Förskjutningar av starttiden sker således inte så ofta men då så sker vanligtvis med minst 30 minuter, eftersom det tar tid för en planerare att kontakta en besättning och ändra starttiden.

En fast sluttid på arbetsdagen innebär en särskild svårighet. Vid t.ex. domstolsförhandlingar kan inte någon sluttid garanteras, även om det finns en sådan angiven. Förhandlingarna avslutas ofta senare än planerat. För sluttiderna har nio procent av passen en justering på mindre än 10 minuter. Resterande pass har en större sluttidsdifferens än 10 minuter i förhållande till schemalagd sluttid.

Behovet av avlösning är något som inte kan förutses av planerarna, utan skulle behöva lösas på daglig basis och ytterligare komplicera en redan svårplanerad verksamhet.

Konsekvenserna av om ansökningarna hade beviljats vid NTE hade blivit att D.S. inte skulle ha kunnat utföra transporter mellan kl. 6.00 och 9.00, att W.R. inte hade kunnat utföra transporter mellan kl. 6.00 och 8.00/8.30 och att N.H. inte hade kunnat utföra transporter mellan kl. 6.00 och 8.30. Ingen av dem skulle då ha kunnat utföra transporter till domstolsförhandlingar som vanligtvis börjar kl. 9.00 eftersom en sådan transport vanligtvis måste påbörjas senast kl. 8.15.

En förläggning av ledigheten till från och med kl. 15.00 respektive kl. 16.00 skulle ha inneburit att arbetstagarna inte skulle ha kunnat utföra transportuppdrag mellan kl. 15.00 och 22.00 respektive kl. 16.00 och 22.00.

Det är vanligt att förhandlingar drar över tiden. NTE hade då behövt skicka en avlösare till domstolen, i ett nytt fordon, då de uniformerade kriminalvårdarna av säkerhetsskäl inte använder allmänna kommunikationer. Den avlöste kriminalvårdaren måste sedan få transport till Solna, där arbetsdagen avslutas. Mot denna bakgrund är det få av de transportuppdrag som NTE utför där en sluttid kan garanteras.

Arbetstagarna skulle endast ha kunnat utföra transporter till planerade halvdagsförhandlingar som börjar efter kl. 10.00 samt kortare transportuppdrag för Polismyndigheten. Detta innebär att de endast hade kunnat utföra en mindre del av de transportuppdrag som vanligtvis finns. Vissa dagar skulle det inte ha funnits några transportuppdrag alls för arbetstagarna att utföra. De skulle då i stor utsträckning ha befunnit sig på kontoret i Solna i väntan på att korta transportuppdrag skulle dyka upp.

Närmare om s.k. tidspillan

Arbetsgivaren har negativ erfarenhet såvitt avser påverkan på NTE:s verksamhet när det gäller föräldralediga kriminalvårdare som haft arbetstidsförkortning både i början och i slutet av arbetsdagen. Under 2019 hade de dubbelt så mycket tidspillan jämfört med kollegor, som inte var partiellt föräldralediga.

Med tidspillan avses den del av arbetstiden som arbetstagaren inte har kunnat utföra transportuppdrag. Av den tabell som staten givit in framgår att partiellt föräldralediga med fast start- och sluttid under 2019 hade en spilltid om ca 50 procent jämfört med icke föräldralediga arbetstagare som hade en tidspillan om ca 25 procent. För partiellt föräldralediga med enbart fast start- eller sluttid var motsvarande siffra ca 34 procent jämfört med ca 14 procent. Detta var bakgrunden till att NTE i juni 2019 beslutade att i fortsättningen inte bevilja partiell föräldraledighet med fast start- och sluttid.

En inte ovanlig situation var att den föräldraledige, efter att ha kommit tillbaka från ett transportuppdrag på förmiddagen, inte tilldelades något uppdrag alls på eftermiddagen eftersom uppdraget troligtvis inte skulle hinna avslutas innan sluttiden inträffade. Resultatet blev att den föräldraledige i stället fick sitta överksam på kontoret.

Arbetsuppgifter som t.ex. att genomföra e-kurser, hantera tjänstemejl, ta del av instruktioner och objektsplaner, utgöra beredskapsresurs för eventuella tillkommande uppdrag samt tvätta och tanka bilar är något som inte märkbart skulle minska den ökade tidspillan som de partiellt föräldralediga med fast start- och sluttid skulle ha. De angivna arbetsuppgifterna är dessutom sådana som i allmänhet behöver utföras av var och en av kriminalvårdarna vid NTE för att minska den allmänna tidspillan som kan uppstå mellan transporter.

Oproportionerliga kostnader

Oberoende av på vilket sätt Kriminalvården skulle behöva lösa situationen vid fortsatt arbete i transportverksamheten för den föräldraledige, med arbetstidsförkortning både i början och slutet av arbetsdagen, skulle arbetsinsatsen och kostnaderna för Kriminalvården bli oproportionerligt höga. I en sådan situation innebär arbetstidsförkortningen en påtaglig störning av arbetsgivarens verksamhet. Kriminalvården har därför löst situationen genom att omplacera arbetstagarna till arbete som omfattas av deras arbetsskyldighet.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid huvudförhandlingen har på ST:s begäran förhör hållits med N.H., D.S. och W.R. samt den förtroendevalde kriminalvårdaren P.O. På statens begäran har förhör hållits med sektionschefen M.B., enhetschefen O.N. samt kriminalvårdsinspektören och tidigare lokal planerare E.W.

Domskäl

Tvistefrågorna

N.H., D.S. och W.R. ansökte om att få vara partiellt föräldralediga under vissa perioder åren 2019 och 2020. Enligt ansökningarna önskade de fast start- och sluttid under två eller tre dagar per vecka. N.H. skulle dessa dagar arbeta mellan kl. 8.30 och 16.00. D.S. skulle arbeta mellan kl. 9.00 och 15.00. W.R. skulle arbeta mellan kl. 8.00/8.30 och 16.00. D.S. och W.R. fick den begärda ledigheten, men omplacerades till arbete vid häkte, medan N.H., som avböjde ett erbjudande om sådan omplacering, inte fick någon föräldraledighet alls.

Partena är för det första oense om det skulle ha medfört en påtaglig störning för NTE:s verksamhet att förlägga ledigheten på sätt som arbetstagarna begärt. Staten har huvudsakligen anfört att den begärda ledigheten skulle ha medfört dels att arbetstagarna inte skulle kunna delta i de informationsmöten som hålls på morgnarna, dels en avsevärt ökad tidspillan genom att arbetstagarnas arbetskraft inte skulle ha kunnat utnyttjas fullt ut.

Parterna är också oense om betydelsen av att N.H. avböjde ett erbjudande om omplacering och inte fick någon föräldraledighet. Staten har anfört att N.H. genom att avböja omplacering har återkallat sin ledighetsansökan och att Kriminalvården därför inte brutit mot föräldraledighetslagen, även om ledighet med oförändrade arbetsuppgifter inte skulle ha medfört en påtaglig störning av verksamheten. ST har anfört dels att N.H. inte återkallat sin ansökan dels att han, för det fall föräldraledigheten inneburit en påtaglig störning, borde ha omplacerats till Kronobergshäktet.

Parterna är också oense om staten agerat i strid med 16 § föräldraledighetslagen genom att omplacera D.S. och W.R. till arbete på häkten.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt föräldraledighetslagen har en arbetstagare under vissa närmare förutsättningar rätt att vara delledig med eller utan föräldrapenning. Under tid som arbetstagaren får föräldrapenning enligt socialförsäkringsbalken har föräldern rätt till förkortning av normal arbetstid med tre fjärdedelar, hälften, en fjärdedel respektive en åttondel (6 §). En förälder har vidare rätt till förkortning av normal arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av t.ex. ett barn som inte har fyllt åtta år (7 §).

Föräldraledighetslagen innehåller föreskrifter om förfarandet som ska iakttagas när föräldraledighet ska tas ut. När det gäller delledighet med eller utan föräldrapenning gäller i korthet följande. En arbetstagare som vill utnyttja sin rätt till ledighet ska anmäla detta till arbetsgivaren minst två månader före ledighetens början eller, om det inte kan ske, så snart som möjligt. I samband med sin anmälan ska arbetstagaren ange hur lång tid ledigheten är planerad att pågå (13 §). Vidare ska arbetstagaren samråda med arbetsgivaren om ledighetens förläggning och om andra frågor som rör ledigheten (14 §). Syftet med samrådet är att arbetsgivare och arbetstagare ska föra en dialog där såväl arbetsgivarens som arbetstagarens intressen ska beaktas (prop. 1994/95:207 s. 37). Om arbetsgivaren beslutar om hur ledigheten ska tas ut vid förkortad arbetstid på annat sätt än enligt arbetstagarens önskemål, ska arbetsgivaren underrätta arbetstagaren och arbetstagarens lokala arbetstagarorganisation om beslutet. Detta ska om möjligt göras senast två veckor före ledighetens början (14 § tredje stycket).

I förarbetena till 1977 års föräldraledighetslag förutsattes att överenskommelse i allmänhet skulle nås på det mer informella sätt som samrådet innebär och att arbetstagaren i annat fall kan vända sig till sin arbetstagarorganisation som kan påkalla förhandling enligt medbestämmandelagen (prop. 1977/78:104 s. 50). Genom att arbetsgivaren är skyldig att informera arbetstagarens lokala arbetstagarorganisation om arbetsgivarens beslut på annat sätt än arbetstagaren önskar, ges organisationen möjlighet att påkalla förhandling i frågan.

Ändamålet med de nu berörda reglerna är att skapa förutsättningar för att frågor om delledighetens förläggning och andra frågor som rör ledigheten

ska kunna lösas i samförstånd på arbetsplatsen, antingen genom samråd direkt mellan arbetsgivare och arbetstagare, eller genom lokala medbestämmandeförhandlingar.

Fram till 2002 gällde att arbetsgivaren, för det fall någon överenskommelse inte träffades, fick bestämma i fråga om ledighetens närmare förläggning och därmed sammanhängande frågor. Arbetsgivaren fick dock inte utan arbetstagarens samtycke dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till någon annan tid än arbetsdagens början eller slut.

År 2002 gjorde lagstiftaren bedömningen att viljan att underlätta för småbarnsföräldrar att förena arbete och föräldraskap behövde ges ett ökat genomslag i föräldraledighetslagen. Det betonades att det är angeläget att småbarnsföräldrar utan svårigheter ska kunna kombinera förvärvsarbete och föräldraskap och att det inte minst gäller när föräldrar med olika arbetsgivare båda önskar ta ut delledighet. Samtidigt underströks att det är viktigt att värna också om arbetsgivarens och verksamhetens intressen och att regler om föräldraledighet inte får utformas så att de motverkar att verksamhet i företag och hos andra arbetsgivare bedrivs effektivt och rationellt. Se prop. 2000/01:44 s. 37.

Mot den bakgrunden ändrades regleringen på så sätt att om någon överenskommelse inte kan träffas om hur ledighet ska tas ut vid förkortad arbetstid, ska arbetsgivaren förlägga ledigheten i enlighet med arbetstagarens önskemål, om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Arbetsgivaren får inte utan arbetstagarens samtycke förlägga ledigheten på annat sätt än att sprida den över arbetsveckans samtliga dagar, dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till någon annan tid än arbetsdagens början eller slut. Se 14 § andra stycket föräldraledighetslagen.

Regeln i 14 § andra stycket föräldraledighetslagen innebär alltså att arbetsgivaren, om någon överenskommelse inte träffas, ska följa arbetstagarens önskemål om ledighetens förläggning, under förutsättning att en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Enligt förarbetena ska inte varje störning i arbetsgivarens verksamhet berättiga denne att inte tillgodose arbetstagarens önskemål. Endast om det finns omständigheter i det enskilda fallet som gör att verksamheten hos arbetsgivaren annars kommer att utsättas för stora påfrestningar bör arbetsgivaren kunna förlägga ledigheten i strid med arbetstagarens önskemål. En av de faktorer

som måste beaktas vid bedömningen av om det skulle uppkomma en påtaglig störning är arbetsplatsens storlek. Det uttalades också att det vid tvist ankommer på arbetsgivaren att visa att ledighet som förläggs i enlighet med arbetstagarens önskemål medför en påtaglig störning i verksamheten. Se prop. 2000/01:44 s. 38 och 47.

Rättsfallet AD 2005 nr 92 rörde en arbetstagare som arbetade i kontinuerligt treskift. Arbetsgivaren hade nekat arbetstagaren att få förlägga sin föräldraledighet till måndag–fredag och arbeta i skiftlagen under lördagar och söndagar. Frågan var om en sådan ledighet skulle medföra en påtaglig störning i bolagets verksamhet. Arbetsdomstolen framhöll att bedömningen av vad som utgör en påtaglig störning i verksamheten alltid måste göras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet och prövade frågan om vilka komplikationer som den begärda ledigheten skulle medföra, utifrån vad parterna hade anfört. – En fråga var om arbetsgivaren hade kunnat bedriva verksamheten med återstående personal, dvs. utan att behöva ersätta arbetstagaren. Domstolen tog fasta på vad arbetsgivarparterna uppgett om att verksamheten inte hade kunnat bedrivas störningsfritt utan att på något sätt ersätta den lediga arbetstagaren. En fråga var då om arbetsgivaren hade kunnat anställa en vikarie på heltid, dvs. även för arbete på helgerna när den berörda arbetstagaren skulle arbeta. Även i denna fråga godtog domstolen arbetsgivarparternas invändning om att en sådan lösning skulle ha medfört en överbemanning under helgerna och att arbetsgivaren under dessa tider inte på ett meningsfullt sätt skulle kunna tillgodogöra sig den berörda arbetstagarens arbetskraft. Enligt Arbetsdomstolens mening var det därför inte antagligt att arbetsgivaren genom att anställa en vikarie på heltid hade kunnat undvika en påtaglig störning i verksamheten. Arbetsdomstolen godtog däremot inte arbetsgivarparternas invändning om att det inte hade gått att anställa en vikarie på deltid, dvs. en arbetstagare som kunnat arbeta (deltid) måndag–fredag. Det saknade betydelse att arbetsgivaren inte brukade anställa skiftarbetare på detta sätt. Enligt Arbetsdomstolen framstod det i och för sig som ovisst om arbetsgivaren hade kunnat anställa en vikarie på deltid, men arbetstagaren hade ansökt om ledighet nästan fyra månader i förväg och arbetsgivaren hade inte gjort något försök att rekrytera någon vikarie på deltid. – En följd av den begärda ledigheten var också att arbetstagaren inte skulle kunna delta i informationsträffar som ordnades vid företaget. Arbetsdomstolen ansåg att utredningen inte gav stöd för att de svårigheter som därigenom skulle uppkomma var så betydande att de kunde betecknas som en påtaglig störning.

I 17 § föräldraledighetslagen i dess lydelse före 2006 gällde att en arbetstagare inte enbart av det skälet att arbetstagaren begärde eller tog i anspråk sin rätt till ledighet enligt föräldraledighetslagen var skyldig att vidkännas annan omplacering än sådan som kan ske inom ramen för anställningsavtalet och som är en nödvändig följd av ledigheten. Motsvarande regler finns alltså i bl.a. 7 § lagen (1986:163) om rätt till ledighet för utbildning i svenska för invandrare och 25 § lagen (1988:1465) om ledighet för närståendevård.

År 2006 infördes i 16 § föräldraledighetslagen ett generellt missgynnande-förbud och i samband härmed avskaffades den omplaceringsregel som tidigare fanns i 17 §. Enligt 16 § får en arbetsgivare inte missgynna en arbetstagarare av skäl som har samband med föräldraledighet enligt föräldraledighetslagen, bl.a. när arbetsgivaren leder och fördelar arbetet. Förbudet gäller dock inte om olika villkor eller olika behandling är en nödvändig följd av ledigheten (16 § andra stycket). I förarbetena uttalades att den tidigare regleringen kunde sägas innebära dels ett skydd mot trakasserier från arbetsgivarens sida, dels att en arbetstagarare som med stöd i föräldraledighetslagen förkortar sin arbetstid i princip ska beredas oförändrade arbetsuppgifter och att arbetsgivaren bara får omplacera arbetstagararen om detta skulle visa sig omöjligt. Det uttalades att den nya regleringen i föräldraledighetslagen bör ha samma innebörd (prop. 2005/06:185 s. 89). I förarbetena nämns som ett exempel på missgynnanden som kan utgöra en nödvändig följd av ledigheten att en arbetstagarares partiella ledighet omöjliggör att arbetet organiseras på ett ändamålsenligt sätt, t.ex. när en arbetstagarare vill arbeta dagtid i stället för natttid.

När 14 § andra stycket och 16 § föräldraledighetslagen beaktas samtidigt bör, enligt Arbetsdomstolens mening, som utgångspunkt följande gälla. Om en arbetstagarare begär delledighet och någon överenskommelse inte träffas, ska arbetstagararen som huvudregel beviljas ledigt med oförändrade arbetsuppgifter. Om det skulle medföra påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet att arbetstagararen på begärt sätt är delledig med oförändrade arbetsuppgifter, bör arbetstagararen beredas omplacering till andra arbetsuppgifter med begärd delledighet, om detta är möjligt utan att även omplaceringen med begärd delledighet medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Om arbetsgivaren i en situation där begärd delledighet med oförändrade arbetsuppgifter skulle medföra påtaglig störning, omplacerar arbetstagararen och ger begärd delledighet, så innebär omplaceringen som utgångspunkt inte ett missgynnande enligt 16 § föräldraledighetslagen, eftersom omplaceringen då är en nödvändig följd av ledigheten.

Innebar frånvaro från informationsmöten en påtaglig störning?

Staten har anfört att den begärda ledigheten skulle medföra att arbetstagararna inte hade kunnat delta i de informationsmöten som hålls varje morgon och att detta skulle innebära en påtaglig störning för verksamheten. Sektionschefen M.B. har i förhör berättat att det går bra att arbetstagarare ibland inte deltar på informationsmötena. Av vad han uppgett och genom vad som i övrigt framkommit genom utredningen kan Arbetsdomstolen inte dra slutsatsen att de svårigheter som därigenom skulle uppkomma är så betydande att de kan betecknas som en påtaglig störning.

Skulle den begärda ledigheten med oförändrade arbetsuppgifter medföra en sådan ökad tidspillen att den utgör en påtaglig störning?

Staten har anfört att den begärda ledigheten skulle medföra en påtaglig störning för verksamheten genom att arbetstagarna under dagar med partiell ledighet inte skulle kunna tas i anspråk för arbete i tillräckligt hög grad.

Av utredningen framgår följande.

NTE:s uppgift är att transportera intagna vid Kriminalvården, främst häktade personer. Transporterna går till och från t.ex. domstolsförhandlingar, häktningsförhandlingar, läkarundersökningar samt mellan olika häkten eller anstalter. NTE utför även transporter åt Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Migrationsverket samt åt regioner och kommuner. Enheten består av fyra inrikessektioner och en utrikessektion. NTE har ett lokalkontor för Stockholm, som är beläget i Solna.

NTE får beställningar av transportuppdrag från bl.a. andra enheter inom Kriminalvården, domstolar, Polismyndigheten och Migrationsverket. Många av beställningarna läggs eller ändras med kort varsel. Av bl.a. förhören med M.B. och E.W. framgår att detta ställer stora krav på flexibilitet och det inte är möjligt att göra annat än en preliminär planering för nästa dag, och att det också är mer regel än undantag att betydande ändringar av planeringen görs löpande under dagen. Av utredningen framgår att NTE vid bemanning av verksamheten normalt tar höjd för att kunna kompensera för plötslig sjukfrånvaro och för att kunna genomföra tillkommande transportuppdrag.

Mot bakgrund av behovet av flexibilitet i verksamheten har det slutits ett särskilt arbetstidsavtal för transportverksamheten vid NTE. Avtalet innebär såvitt här är av intresse följande. Arbetstiden kan förläggas mellan kl. 6.00 och 22.00, och arbetstagarna tilldelas s.k. schablonarbetstider för varje arbetsdag. Den vanligaste schablonarbetstiden är kl. 7.30-16.38. Vid transporter tillämpas normalt måltidsuppehåll, i stället för rast. Schablonarbetstiden är en utgångspunkt för när tjänstgöring ska ske och den faktiska tjänstgöringstiden kan ökas eller minskas med sammanlagt tre timmar från angiven schablonarbetstid. Besked om ändrad faktisk starttid ska lämnas dagen innan, men sluttiden kan ändras samma dag. När den faktiskt arbetade tiden avviker från schablonarbetstiden förs detta upp i en arbetstidsbank och en avstämning av arbetad tid görs i perioder om tolv veckor. Om arbetstagaren vid avstämningen arbetat mer än sitt ordinarie arbetstidsmätt, får hon eller han på visst sätt betalt för överskjutande tid. Om arbetstagaren arbetat mindre, får underskottet inte föras över till nästkommande avstämningsperiod. För den olägenhet som den flexibla arbetstidsförläggningen innebär kompenseras de anställda med ett särskilt transportföretillägg.

Av parternas argumentation framgår att de är ense om att arbetstagarnas ledighetsansökningar innebar att arbetstagarna under dagar med partiell ledighet skulle ha en fast start- och sluttid, dvs. att deras arbetstid inte ens fick

förkortas under dessa dagar. Den begärda ledigheten innebar alltså att arbetstagarna inte skulle ha den typ av flexibla arbetstider som staten och ST kommit överens om normalt ska gälla för verksamheten.

NTE:s lokalkontor för Stockholm förfogar över ungefär 60 transportfordon. Antalet transporter per dag varierar kraftigt. Det är normalt tre kriminalvårdare som sköter en transport: en transportledare, en bilförare och en transportör. En vanlig vardag arbetar ofta cirka 100 kriminalvårdare med transporter.

En mycket stor del av transporterna avser transport av häktade till och från huvudförhandlingar vid domstol. I uppdraget ingår att närvara vid förhandlingen. Förhandlingarna börjar normalt kl. 9.00 eller 9.30. Av bl.a. förhöret med E.W. framgår att det inte går att planera in en arbetstagare som börjar sin arbetsdag kl. 8.30 eller 9.00 på transporter till huvudhandlingar som börjar kl. 9.00 eller 9.30. Förhandlingar har en planerad sluttid, men det är mycket vanligt att de pågår längre eller kortare tid än planerat. Av förhöret med E.W. framgår att planerarna undviker att placera arbetstagare med fast sluttid till kl. 16 på transporter avseende huvudförhandlingar i Stockholm där transportuppdraget är planerat att sluta senare än kl. 15.00. Skälet till detta är att tid måste avsättas för att köra åter till kontoret och avsluta arbetet för dagen, att man behöver ta höjd för att förhandlingar kan dra ut på tiden samt risken för köbildning och andra trafikstörningar. Enligt Arbetsdomstolens finns det inte skäl att ifrågasätta dessa bedömningar.

Staten har givit in en tabell som enligt staten ska visa vilken ökad tidspillan som arbetstagare med fast start- och sluttid har. Arbetsdomstolen delar förbundets uppfattning att uppgifterna i tabellen inte är ägnade att belysa tidspillans omfattning.

Staten har vidare lämnat in sammanställningar över de transportuppdrag som NTE:s lokalkontor för Stockholm utfört under de dagar arbetstagarna skulle ha varit dellediga och vilka av transporterna som de hade kunnat utföra om de beviljats ledigt. Sammanställningarna har upprättats av E.W., som också hörts i målet. Enligt Arbetsdomstolens mening finns det inte skäl att ifrågasätta att sammanställningarna i huvudsak ger en riktig bild av möjligheten att sysselsätta arbetstagare med fast start- och sluttid. Av sammanställningarna framgår att NTE normalt under vardagar utförde i storleksordningen 30–50 lokala transportuppdrag per dag. Av dessa hade arbetstagare med fast start- och sluttid t.ex. kl. 8.30 och 16.00 för det mesta kunnat utföra ungefär 5–10 uppdrag. Huvuddelen av dessa avsåg transporter på förmiddagen som var planerade att pågå 1–2,5 timmar. En mindre del var transporter på eftermiddagen och dessa var vanligen planerade att pågå en eller två timmar. Det är inte säkert att det varit möjligt för en och samma arbetstagare att kombinera de tillgängliga transportuppdragen på förmiddagen och eftermiddagen. Under samma period utförde NTE Stockholm i storleksordningen 10–20 s.k. fjärrtransporter per vardag. Av dessa hade arbetstagare med fast start- och sluttid t.ex. kl. 8.30 och 16.00 normalt kunnat

utföra någon eller några enstaka. Av sammanställningarna kan vidare utläsas att utbudet av möjliga lokala transporter och fjärtransporter minskar ytterligare om starttiden är kl. 9.00 och/eller sluttiden är kl. 15.00.

Det ligger, enligt Arbetsdomstolens mening, nära till hands att av sammanställningarna dra slutsatsen att en arbetstagare med fast start- och sluttid så gott som alltid hade kunnat utföra en transport på förmiddagen om 1–2,5 timmar och i bästa fall även en kortare transport på eftermiddagen. Det finns därmed skäl att utgå från att t.ex. en arbetstagare med fast start- och sluttid t.ex. kl. 8.30 och 16.00 hade kunnat tas i anspråk för att utföra transporter som tog i anspråk 2–3,5 timmar under en arbetsdag som omfattar 7,5 timmar inklusive måltidsuppehåll. Därutöver behövs tid för att påbörja och avsluta arbetet samt att köra till och från det ställe där transportuppdraget inleds och avslutas, samt även vissa andra arbetsuppgifter. Även med beaktande härav är det antal timmar som arbetstagarna normalt hade kunnat tas i anspråk för transporter så lågt att det finns skäl att godta statens uppfattning om att partiell ledighet på det sätt som arbetstagarna begärt skulle medföra avsevärt mycket mer tidspillan jämfört med kollegor som hade schablonarbetstid.

Eftersom NTE måste utföra alla de kortare transporter som en arbetstagare med fast start- och sluttid skulle ha kunnat utföra, så skulle det kunna anföras att samma tidspillan skulle uppstå även när arbetstagare med schablonarbetstid utför dem. Här måste dock beaktas att arbetstiden för arbetstagare med schablonarbetstid kan justeras, så att han eller hon börjar senare eller slutar tidigare den aktuella dagen.

Sammantaget gör Arbetsdomstolen bedömningen att en partiell ledighet i enlighet med arbetstagarnas ansökningar skulle ha medfört att Kriminalvården i avsevärt lägre grad skulle ha kunnat tillgodogöra sig deras arbetskraft jämfört med kollegor som arbetar med schablonarbetstid. Enligt Arbetsdomstolens mening skulle den begärda ledigheten därför ha medfört en påtaglig störning i NTE:s verksamhet om arbetstagarna haft oförändrade arbetsuppgifter. Arbetsdomstolen har prövat frågan i förhållande till den ledighet som arbetstagarna begärt och domstolen har således inte tagit ställning om parterna vid samråd och förhandlingar hade kunnat hitta lösningar som bättre tillgodosatt arbetstagarnas och verksamhetens behov.

N.H.

Staten menar att Kriminalvården inte avslagit N.H:s ansökan om föräldraledighet utan att han återkallat den, sedan han fått besked om att han inte kunde arbeta kvar på NTE med den arbetstidsförläggning han hade begärt. ST anser att N.H. inte återkallat sin ansökan och att Kriminalvården, för det fall ledigheten innebar en påtaglig störning, skulle ha omplacerat honom.

Av utredningen framgår att arbetsgivaren ansåg att N.H. inte kunde vara ledig med oförändrade arbetsuppgifter och därför erbjöd honom att arbeta på Kronobergshäktet samt att han förklarade att han inte accepterade att

arbete på häktet. Enligt Arbetsdomstolens mening kan det som förevarit inte förstås på annat sätt än att N.H., ställd inför alternativen att vara ledig i enlighet med sin ansökan och arbeta på Kronobergshäktet eller att inte vara ledig och arbeta kvar på NTE, valde det senare. I vart fall har Kriminalvården haft fog att uppfatta honom på detta vis och att hans ledighetsansökan därmed var villkorad av att han inte skulle omplaceras.

Arbetsdomstolen har ovan funnit att det skulle ha inneburit en påtaglig störning i NTE:s verksamhet om N.H. skulle ha varit ledig i enlighet med sin ansökan med oförändrade arbetsuppgifter. Mot bakgrund härav kan Kriminalvården inte anses ha brutit mot 14 § föräldraledighetslagen genom att inte bifalla hans begäran om partiell ledighet med oförändrade arbetsuppgifter.

ST:s talan ska därför avslås i denna del.

D.S. och W.R.

Parterna är oense om Kriminalvården agerat i strid med föräldraledighetslagen genom att omplacera D.S. och W.R. till arbete på häkten under deras föräldraledighet.

Arbetsdomstolen har ovan funnit att det hade inneburit en påtaglig störning i NTE:s verksamhet om D.S. och W.R. skulle ha varit lediga i enlighet med sina ansökningar med oförändrade arbetsuppgifter. Det har alltså inte varit rättsligt möjligt för dem att kräva att få vara lediga i enlighet med sina ansökningar med oförändrade arbetsuppgifter. ST har inte gjort gällande att Kriminalvården borde ha övervägt någon annan anpassning än omplacering till häkte. Omplaceringen har därmed varit en nödvändig följd av ledigheten och Kriminalvården har därför inte brutit mot 16 § föräldraledighetslagen.

ST:s talan ska därför avslås även i denna del.

Rättegångskostnader

ST har förlorat målet och ska därför ersätta staten för rättegångskostnader. Det yrkade beloppet är skäligt.

Domslut

1. Arbetsdomstolen avslår Fackförbundet ST:s talan.

2. Fackförbundet ST ska ersätta staten genom Arbetsgivarverket för rättegångskostnader med 285 681 kr, varav 285 000 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Jonas Malmberg, Dag Ekman, Christer Måhl, Bengt Huldt, Johanna Hasselgren, Lenita Granlund (skiljaktig) och Annette Carnhede (skiljaktig).

Rättssekreterare: Disa Buskhe

Domsbilaga
i mål nr A 46/20,
A 40/21 och
A 41/21

Ledamöterna Lenita Granlunds och Annette Carnhedes skiljaktiga mening

Vi är skiljaktiga i frågan om den ledighet som arbetstagarna begärt skulle ha medfört en påtaglig störning i NTE:s verksamhet om arbetstagarna haft oförändrade arbetsuppgifter.

Vi delar majoritetens uppfattning att arbetstagarnas frånvaro från informationsmötena inte skulle ha medfört en påtaglig störning för NTE:s verksamhet.

När det gäller frågan om den begärda ledigheten med oförändrade arbetsuppgifter skulle ha medfört en sådan ökad tidspillan att den utgör en påtaglig störning, gör vi följande bedömning.

Kriminalvården är en mycket en stor arbetsgivare. NTE:s lokalkontor för Stockholm bedriver en omfattande verksamhet. Vid lokalkontoret sysselsätts 160 kriminalvårdare med transporter. Verksamheten pågår sju dagar i veckan och en vanlig vardag arbetar ofta cirka 100 kriminalvårdare med transporter. Det har inte framkommit eller gjorts gällande att NTE inte under ledigheten skulle ha kunnat ersätta arbetstagarna med andra anställda eller att den begärda ledigheten skulle ha hindrat NTE från att fullgöra sina transportuppdrag. Alla arbetstagare i verksamheten har, enligt vad som har framkommit i målet, från tid till annan viss tidspillan. Utredningen ger dock visst stöd för att arbetstagarna med den begärda ledigheten inte hade kunnat sysselsättas i lika hög grad som anställda som arbetade schablonarbetstid, låt vara att det är svårt att närmare bedöma hur stor den ökade tidspillan skulle bli. I sammanhanget bör dock, enligt vår mening, beaktas att de begärda ledigheterna avsåg tre av cirka 160 anställda med likartade arbetsuppgifter och att ledigheten bara avsåg ett par dagar per vecka. Enligt uppgift i målet verkar det vara ovanligt att arbetstagare begär föräldraledigt med fast start- och sluttid. Enligt vår mening kan den ökade tidspillan som uppkommer för de tre arbetstagarna under de dagar de är lediga, inte sägas utsätta NTE för så stora påfrestningar att det är fråga om en påtaglig störning av verksamheten.

Inte heller i övrigt kan det som staten anfört sägas innebära en påtaglig störning av verksamheten.

Till skillnad mot majoriteten kommer vi alltså till slutsatsen att den begärda ledigheten inte skulle ha medfört en påtaglig störning i NTE:s verksamhet även om arbetstagarna haft oförändrade arbetsuppgifter.

Överröstade i denna del är vi i övrigt ense med majoriteten.